

УДК 378:373.3

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2026.1.10>

Марія ЗАМЕЛЮК

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради; практичний психолог, zamelukmaria@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6352-7908

Тетяна ЯЦИК

викладач циклової комісії шкільної дошкільної педагогіки психології та методик, КЗВО «Луцький педагогічний фаховий коледж» Волинської обласної ради, tetyanayacik@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0664-7115

Тетяна ОКСЕНЧУК

викладач циклової комісії шкільної дошкільної педагогіки психології та методик, КЗВО «Луцький педагогічний фаховий коледж» Волинської обласної ради, tetanaoksen@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2476-0587

ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ВІЛЬНОЇ ГРИ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми формування фізичного розвитку та екологічної свідомості дітей дошкільного віку в умовах сучасних соціально-економічних і екологічних викликів. Обґрунтовано актуальність інтеграції фізичного розвитку й екологічного виховання як взаємопов'язаних складників гармонійного становлення особистості дошкільника. Проаналізовано науково-педагогічні підходи до розуміння сутності фізичного розвитку, рухової компетентності та екологічної свідомості дітей дошкільного віку. Аналіз науково-педагогічних джерел показав, що науковці (Волкова Л., Дідун В., Довбня С., Михайлова К.) розглядають вільну ігрову діяльність просто неба як процес формування ціннісного ставлення до природи та навичок дбайливого поводження з довкіллям. Наукові розвідки (Бухтєєв А., Дмитрів Р., Гориневський В., Журавель Т., Кошель А., Кошель В., Пангелова Н., Тимчишин І. та ін.) визначають вільну ігрову діяльність як ключове завдання фізичного виховання дошкільників: розвиток моторики, координації, сили, витривалості та формування здорового способу життя.

Особливу увагу приділено ролі вільної гри як провідного виду діяльності, що забезпечує природну рухову активність, розвиток самостійності, креативності та соціальної взаємодії дітей. Визначено потенціал вільної гри просто неба у формуванні ціннісного ставлення до природи, екологічно доцільної поведінки та відповідальності за збереження довкілля. Розкрито можливості використання інноваційних освітніх практик, зокрема дослідницьких, ігрових та інтегрованих форм діяльності, у поєднанні фізичного розвитку з екологічним змістом.

Доведено, що організація вільної гри за умови педагогічного супроводу та створення розвивального середовища сприяє зміцненню фізичного здоров'я дітей, формуванню екологічної культури й позитивної мотивації до пізнання навколишнього світу.

Матеріали статті можуть бути використані у практиці закладів дошкільної освіти та в подальших наукових дослідженнях проблеми інтегрованого розвитку дошкільників.

Ключові слова: фізичний розвиток дітей дошкільного віку, екологічне виховання, екологічна свідомість, вільна гра, рухова активність, ігри просто неба, інноваційні освітні практики, заклад дошкільної освіти.

María ZAMELYUK, Tetyana YATSYK, Tetyana OKSENCHUK. FORMATION OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND ECOLOGICAL AWARENESS OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH ORGANIZATION OF FREE PLAY

The article provides a theoretical analysis of the problem of forming physical development and ecological awareness of preschool children in the conditions of modern socio-economic and environmental challenges. The relevance of integrating physical development and environmental education as interrelated components of the harmonious formation of a preschooler's personality is substantiated.

Scientific and pedagogical approaches to understanding the essence of physical development, motor competence and ecological awareness of preschool children are analyzed. The analysis of scientific and pedagogical sources showed that scientists (Volkova L., Didun V., Dovbnya S., Mykhaylova K.) consider free play activities in the open air as a process of forming a value attitude towards nature and skills of careful handling of the environment. Scientific explorations (Bukhteyev A., Dmytriv R., Gorynevsky V., Zhuravel T., Koshel A., Koshel V., Pangelova N., Tymchyshyn I. and others) define free play activities as a key task of physical education of preschoolers: development of motor skills, coordination, strength, endurance and formation of a healthy lifestyle.

Particular attention is paid to the role of free play as a leading type of activity that provides natural motor activity, development of independence, creativity and social interaction of children. The potential of free play in the open air in the

formation of a value attitude towards nature, environmentally appropriate behavior and responsibility for environmental preservation is determined. The possibilities of using innovative educational practices, in particular research, game and integrated forms of activity, in combination with physical development with environmental content are revealed.

It is proven that the organization of free play under the condition of pedagogical support and the creation of a developmental environment contributes to the strengthening of children's physical health, the formation of an ecological culture and positive motivation to learn about the world around them.

The materials of the article can be used in the practice of preschool educational institutions and in further scientific research on the problem of integrated development of preschoolers.

Key words: *physical development of preschool children, environmental education, environmental awareness, free play, motor activity, outdoor games, innovative educational practices, preschool educational institution. Постановка проблеми.*

Сучасні соціально-економічні та екологічні виклики зумовлюють зростання уваги до проблеми гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. Саме в цей період закладаються основи фізичного здоров'я, рухової культури, ціннісних орієнтацій та ставлення дитини до навколишнього світу. Фізичний розвиток і екологічне виховання виступають взаємопов'язаними складниками цілісного становлення особистості дошкільника. Зниження рівня рухової активності дітей, обмеження їхнього перебування на свіжому повітрі, надмірне використання цифрових технологій негативно впливають на фізичний стан дошкільників, спричиняючи порушення постави, зниження витривалості та загального рівня здоров'я. Водночас погіршення екологічної ситуації у світі актуалізує потребу формування в дітей раннього усвідомленого, дбайливого ставлення до природи, що є запорукою сталого розвитку суспільства.

Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування екологічної свідомості, оскільки діти активно пізнають довкілля через безпосередню взаємодію, емоційне сприйняття та ігрову діяльність. Поєднання фізичної активності з екологічно спрямованим змістом сприяє не лише зміцненню здоров'я дітей, а й розвитку екологічної культури, відповідальної поведінки та усвідомлення власної ролі у збереженні природного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливої актуальності набуває пошук ефективних педагогічних підходів, які забезпечують інтеграцію фізичного розвитку та екологічного виховання. Вільна гра та інноваційні освітні практики створюють сприятливі умови для природного, ненасильницького залучення дітей до рухової активності й екологічно доцільної поведінки, що відповідає сучасним вимогам дошкільної освіти та положенням Базового компонента дошкільної освіти України.

Студіювання наукових джерел засвідчило різновекторність підходів щодо фізичного розвитку та екологічного виховання дітей дошкільного віку. Установлено, що фізичний розвиток дітей у цьому віці розглядають

як комплексний процес формування рухової активності, координації, сили та витривалості, який інтегрує психолого-педагогічні та оздоровчі аспекти (Бухтєєв А., Дмитрів Р., Гориневський В., Журавель Т., Кошель А., Кошель В., Пангелова Н., Тимчишин І. та ін.).

Зокрема, рухова компетентність трактується як інтеграція умінь, навичок і мотивації до активності, що забезпечує не лише фізичний, а й психо-соціальний розвиток дитини (Дмитрів Р., Тимчишин І.).

У сфері екологічного виховання встановлено, що формування природничо-екологічної компетентності дітей передбачає систематичне залучення до дослідницької діяльності, спостереження за довкіллям, практичної взаємодії з природними об'єктами та виконання пізнавально-творчих завдань просто неба (Волкова Л., Дідун В., Довбня С., Михайлова К.). Зокрема, поняття екологічно доцільної поведінки розкриває, як дитина засвоює норми взаємодії з довкіллям через ігрові та навчальні практики (Іванчук С.).

Аналіз інноваційних підходів показав, що використання методик європейського досвіду та інтеграція інноваційних технологій у навчальний процес значно підвищують ефективність формування екологічної компетентності і фізичної активності (Карук І., Лисенко Н., Лисенко О., Матішак М.).

Так, вільна гра і дослідницька діяльність просто неба виступають ключовими засобами розвитку самостійності, креативності та ціннісного ставлення до природи (Волкова А., Крутій К., Михайлова К.).

Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема фізичного розвитку та екологічного виховання дітей дошкільного віку активно досліджується у різних аспектах, проте переважно фрагментарно. Більшість авторів зосереджуються або на фізичному розвитку, або на екологічній компетентності, що підтверджує доцільність інтегрованого підходу, зокрема через організацію вільної гри та інноваційних освітніх практик.

Таким чином, проблема фізичного розвитку та екологічного виховання дітей дошкільного віку є надзвичайно актуальною та потребує подальшого науково-методич-

ного осмислення й упровадження інноваційних форм і методів роботи в освітній процес закладів дошкільної освіти.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз можливостей формування фізичного розвитку й екологічної свідомості дітей дошкільного віку через організацію вільної гри та впровадження інноваційних освітніх практик у закладах дошкільної освіти.

Для досягнення поставленої мети в статті визначено такі завдання:

- проаналізувати науково-педагогічні джерела з проблеми фізичного розвитку та екологічного виховання дітей дошкільного віку;
- розкрити сутність фізичного розвитку та екологічного виховання дітей дошкільного віку;
- визначити роль вільної гри у забезпеченні рухової активності та формуванні ціннісного ставлення дітей до природи.

Методологічну основу дослідження становлять положення філософії освіти про цілісний розвиток особистості дитини, ідеї гуманістичної педагогіки, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, концепції компетентнісного й інтегрованого підходів до організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Дослідження спирається на положення теорії фізичного виховання дітей дошкільного віку, екологічної освіти та виховання, а також на наукові підходи до організації вільної гри як провідного виду діяльності дошкільників.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні **методи пізнання**: аналіз, синтез, узагальнення, систематизацію наукових джерел, порівняльний аналіз педагогічних підходів, що дало змогу комплексно розглянути проблему формування фізичного розвитку та екологічної свідомості дітей дошкільного віку.

Наукова новизна статті полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні формування фізичного розвитку та екологічної свідомості дітей дошкільного віку через організацію вільної гри з використанням інноваційних освітніх практик. Вперше уточнено роль вільної гри у розвитку рухових навичок і формуванні ціннісного ставлення до природи у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Ефективне, змістовне та веселе навчання та досвід можуть забезпечити дітей дошкільного віку необхідними навичками, впевненістю в собі та позитивним ставленням до подальшого розвитку особистості. Діти мають вроджену потребу гратися; вони свідомо беруть участь у приємних заняттях, які покращують їхні

фізичні, психічні, соціальні та емоційні здібності, а також тренують саморегуляцію під час гри [15].

Особливе значення має активність просто неба, яка є одним із найкращих освітніх просторів для дошкільників і включає фізичну активність та вільну гру. Основна мета такої діяльності полягає у розвитку фізичної форми, стимулюванні інтелекту дітей, а також у наданні їм можливості взаємодіяти та досліджувати навколишнє середовище.

Залучення фізичної активності під час вільної гри просто неба пов'язане з розвитком фундаментальної моторної компетенції, особливо локомоторних навичок, проте дослідження показують, що лише близько половини часу такої гри витрачається на фізичну активність [16]. Діти, які беруть участь у активній вільній грі просто неба, можуть розвивати грубу моторику та здатність рухати своїм тілом приємним, неструктурованим способом [17].

Вільна гра надає дітям можливість самостійно вибирати, що, коли і як гратися, визначати правила та ролі під час гри. Вона визначається як неструктурована та весела ігрова діяльність, що включає рухи грубої моторики з використанням усього тіла та енергії дитини. Компонент активності просто неба органічно поєднує фізичну активність і вільну гру, спрямовані на розвиток фізичної форми та стимулювання інтелекту дошкільників [15].

За програмами Вальдорфа та Монтесорі, вільна гра є одним із основних видів діяльності, що базуються на свободі та повазі до дітей, дозволяючи їм формувати гру відповідно до власних інтересів, талантів та творчих здібностей.

У цьому процесі вихователь виконує роль фасилітатора: створює сприятливе середовище, підтримує позитивну атмосферу та забезпечує залучення кожної дитини до змістовної ігрової діяльності. Завдяки цьому діти спостерігають реальність, отримують життєвий досвід та відкривають для себе факти життя через дослідження ігор, створених власними руками [4].

Природне середовище пропонує багато природних елементів (наприклад, палиць та каміння), які можна використовувати як інструмент. Наприклад: Дерево дає можливість лазити чотирирічній дитині, яка вмє лазити, але не однорічній дитині, яка щойно навчилася ходити. Функціональні можливості для змістовної гри, які діти сприймають у природному середовищі, відрізняються від можливостей, які вони

сприймають у неприродному середовищі. Тобто, на відміну від ігрових елементів неприродного ігрового майданчика (таких як пісочниця з лопатками, велосипедами та м'ячем), предмети та матеріали, що знаходяться на природному ігровому майданчику (такі як палиці, пир'я, чагарники та жолуді), не мають навмисного значення [10]. Виходячи з теорії J. Gibson, ми очікуємо, що можливості природного ігрового майданчика не лише впливатимуть на якість гри дітей, але й можуть впливати на фізичний розвиток та екологічне виховання дитини.

Умовами ефективною вільної гри є, передусім, вільний вибір дитини, що реалізується у можливості самостійно визначати зміст, тривалість, учасників, правила та способи ігрової діяльності. Ці умови є універсальними й діють незалежно від віку дітей та форми гри. Вільна гра є успішною за умови, що вихователь свідомо приймає позицію супроводу, створюючи безпечно, розвивальне середовище та утримуючись від надмірного контролю [3].

Вільна гра значною мірою сприяє фізичному розвитку дитини, оскільки забезпечує природну рухову активність, розвиток координації, витривалості та моторних навичок. Водночас соціальна взаємодія під час вільної гри є ефективним засобом формування соціальних умінь, зокрема здатності до спілкування, співпраці, розв'язання конфліктів та організації групової діяльності. Саме в ігровому середовищі діти мають змогу безпечно опановувати складні, але життєво необхідні навички [3].

Під час вільної гри діти навчаються ділитися, чекати своєї черги, дотримуватися та надавати вказівки, що формує основи саморегуляції та відповідальності. Важливим компонентом є також розвиток умінь розв'язувати проблеми, які стають особливо значущими на етапі переходу до шкільного навчання, коли зростає потреба в автономності та самостійності [3].

Діти, які мають достатньо часу для вільної гри, розвивають навички, необхідні для здорового, щасливого та продуктивного життя:

Таблиця 1

Ігри просто неба для дітей дошкільного віку (аналіз автора)

Категорія	Назва гри	Короткий опис / мета
<i>Активні рухливі ігри (біг, швидкість)</i>	Квач (доганялки)	Один ловить, інші тікають. Варіації: квач із «будинком», квач з м'ячем. Розвиває швидкість і витривалість.
	Хвости	Кожен має стрічку/хустинку за поясом. Завдання – зібрати якомога більше «хвостів». Тренує спритність і координацію.
	Світлофор	Ведучий каже: зелений – біжать, жовтий – йдуть, червоний – зупинка. Розвиває увагу та швидкість реакції.
	Вибивний м'яч	Класична гра з м'ячем. Адаптувати силу кидка під вік. Розвиває силу, точність, командну взаємодію.
<i>Ігри на координацію та спритність</i>	Класики	Стрибки по намальованих квадратах. Розвиває баланс, координацію, концентрацію.
	Стрибки через мотузку	Індивідуально або вдвох крутять мотузку. Розвиває ритм і координацію.
	Балансир	Ходіння по лінії, лавці, мотузці на землі. Тренує рівновагу та концентрацію.
<i>Ігри з м'ячем</i>	Передай м'яч	У колі, над головою або між ногами – на швидкість. Розвиває командну взаємодію.
	Влуч у ціль	Кидки м'ячем у відро, обруч, мішень. Розвиває точність та координацію.
	Футбол / міні-футбол	Без воротаря або з малими воротами. Розвиває витривалість, командну роботу.
<i>Командні ігри з правилами</i>	Естафети	Біг з перешкодами, м'ячем, ложкою з предметом. Розвиває координацію, швидкість та командну взаємодію.
	Перетягування каната	Командна сила + азарт. Розвиває силу, витривалість, співпрацю.
	Захопи прапор	Дві команди, завдання – забрати прапор суперників. Розвиває стратегічне мислення та командну роботу.
<i>Спокійніші, але рухливі ігри</i>	Море хвилюється раз	Рух + фантазія + баланс. Розвиває уяву та координацію.
	Живі фігури	За командою діти зупиняються у певній позі. Розвиває увагу, баланс, самоконтроль.

Продовження таблиці 1

<i>Вільні ігри фізичного спрямування</i>	Вільне дослідження майданчика	Діти самостійно обирають рухову активність: біг, лазіння, стрибки, катання, балансування. Розвиває самостійність, координацію та фізичну активність.
	Будівництво та креативна рухова діяльність	Створення хатинок, перешкод, доріжок із природних матеріалів. Розвиває силу, спритність, креативність та командну взаємодію.
<i>Рухливі еко-ігри</i>	Сортувальна естафета	Діти біжать і сортують «сміття» (папір, пластик, скло) у правильні контейнери. Формує екологічну свідомість.
	Врятуй природу	На майданчику розсипане «сміття» (папірці). Завдання – швидко зібрати та розсортувати.
	Екоквац	Квац «забруднює», а «еколог» рятує, торкаючись. Розвиває фізичну активність і екологічні цінності.
<i>Пізнавальні еко-ігри</i>	Знайди рослину	За картками знайти дерево, кущ, квітку. Розвиває спостережливість, знання про природу.
	Хто де живе?	Діти з картками тварин шукають свій «дім» (ліс, річка, поле). Вчить про біосистеми і середовище існування.
	Сліди природи	Впізнати тварину за слідами (малюнки на землі). Розвиває увагу та знання про тваринний світ.
<i>Вільні ігри екологічного спрямування</i>	Дослідження природи	Діти самостійно обирають об'єкти для спостереження: рослини, комахи, птахи, вода. Розвиває екологічну свідомість, спостережливість, самостійність.
	Природний арт та конструювання	Використання листя, гілок, камінців для творчих ігрових завдань. Розвиває креативність та екологічне мислення.
Командні еко-ігри	Ланцюг життя	Кожен – частина екосистеми. Якщо випадає елемент – ланцюг руйнується. Формує розуміння взаємозв'язку в природі.
	Екологічний квест	Станції: вода, повітря, ґрунт, тварини, рослини. Розвиває знання про довкілля та командну взаємодію.
	Зелена естафета	Посадка рослини, полив, перенесення “води” ложками. Навчає турботі про природу та командній роботі.
Творчі еко-ігри	Природний арт	Картини з листя, камінців, гілочок. Розвиває креативність, художні навички та екологічне мислення.
	Музика природи	Відтворення звуків довкілля: вітер, птахи, листя. Розвиває слухове сприйняття та креативність.
	Друге життя речей	Створення іграшок із підручного матеріалу. Навчає екологічній свідомості та творчості.
Спокійні ігри-усвідомлення	Екологічний детектив	Що шкодить природі? Що допомагає? Розвиває мислення, спостережливість та екологічну свідомість.
	Тиха хвилина природи	Прислухатись до довкілля, описати відчуття. Формує уважність, спостережливість, внутрішній спокій.

уміння приймати рішення, регулювати емоції, розпізнавати небезпеку та оцінювати ризики. Надання дітям можливості проявляти ініціативу сприяє тому, що ігрова діяльність стає більш творчою, складною та тривалою [3].

Вільна гра стимулює природну реакцію організму на виклики («бийся або тікай») без активації хронічного стресу, зокрема без надмірного вивільнення кортизолу, що дає змогу дітям тренувати навички подолання труднощів у безпечному середовищі [3].

Коли діти контролюють перебіг власної гри, активізується їхнє внутрішнє прагнення до пізнання, формується сила волі та зростає впевненість у власних можливостях. Такий досвід сприяє вихованню здатності піклуватися про себе, досягати поставлених цілей

і отримувати задоволення від діяльності, що має особистісну значущість [3].

Справжня вільна гра передбачає неструктуровану діяльність, яка заохочує використання уяви та творчого мислення, наприклад, ігри з кубиками, ляльками, іграшковими машинками або спонтанні сюжетно-рольові ігри. Водночас вона не охоплює більшість електронних іграшок та жорстко регламентованих занять. Прикладом вільної гри є ситуація, коли діти самостійно організують гру у футбол на подвір'ї без втручання тренера [3].

Для реалізації вільної гри дітям не обов'язково мати спеціальні або «готові» іграшки. Навпаки, відкриті матеріали стимулюють уяву та креативність. Це можуть бути

Рис. 1. Переваги ігрового простору (рисунок автора)

предмети побуту (дерев'яні ложки, кошики, сумки), текстиль (ковдри, подушки, стрічки), коробки, а також натуральні матеріали.

Отже, надмірне звуження меж дозволеного обмежує можливості розвитку дитини. Чим більше свободи надається дітям у грі, тим ширшими є можливості для їхнього фізичного, соціального, емоційного та екологічного розвитку, що підтверджує доцільність вільної гри як важливого компонента освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Висновки. У результаті теоретичного аналізу науково-педагогічних джерел установлено, що фізичний розвиток та екологічне виховання дітей дошкільного віку є взаємопов'язаними складниками цілісного становлення особистості дитини. Доведено, що зниження рівня рухової активності та обмеження безпосередньої взаємодії з природним середовищем негативно впливають на фізичне здоров'я, емоційний стан і формування ціннісних орієнтацій дошкільників.

Обґрунтовано, що вільна гра виступає ефективним педагогічним засобом забезпечення природної рухової активності дітей,

розвитку їхньої самостійності, креативності та соціальних умінь. Вільна ігрова діяльність просто неба створює оптимальні умови для інтеграції фізичного розвитку з екологічно спрямованим змістом, сприяє формуванню ціннісного ставлення до природи та набуттю досвіду екологічно доцільної поведінки.

Установлено, що інноваційні освітні практики, орієнтовані на вільну гру, дослідницьку діяльність і використання природного середовища як освітнього простору, підвищують ефективність формування рухової та екологічної компетентностей дітей дошкільного віку. Роль вихователя полягає у створенні безпечного, варіативного та розвивального середовища, фасилітації ігрової діяльності без надмірної регламентації.

Отже, інтеграція фізичного розвитку та екологічного виховання через організацію вільної гри є доцільним і перспективним напрямом удосконалення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та потребує подальшого науково-методичного опрацювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волкова Л. Екологічне виховання дітей дошкільного віку в процесі праці в природі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 335–341.
2. Гориневський В., Вільчковський Е., Денисенко Н., Красюк Л., & Москаленко Н. Завдання фізичного виховання дітей дошкільного віку. Секція 1. Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, 2023. С. 166–167.
3. Дмитрів Р., Тимчишин І. Формування рухової компетентності дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Дитинство XXI століття: інноваційна освіта: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Кременчук: Методичний кабінет, 2021. С. 24–28.
4. Дідун В., Довбня С. Формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку: сутність поняття. *Абрамян КН*, 2021. С. 301–303.

5. Замелюк М. Потенціал вільної гри у розвитку особистості дитини дошкільного віку. <https://vseosvita.ua/webinar/potentsial-vilnoi-hry-u-rozvytku-osobystosti-dytyny-doshkilnoho-viku-1087.html>
6. Замелюк М. Вільна гра: значення та переваги для розвитку дитини. <https://vseosvita.ua/webinar/vilna-hra-znachennia-ta-perevahy-dlia-rozvytku-dytyny-984.html>
7. Іванчук С. Сутність поняття екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2020. № 78. С. 74–78.
8. Іванчук С. Екологічне виховання дошкільників у контексті його актуальних дефініцій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 2. С. 54–58.
9. Карук І. Інноваційні технології екологічної освіти дітей : європейський досвід. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матеріалів. Вінниця : Меркьюрі – Поділля, 2023. С. 447–449.
10. Кошель А., Кошель В., Журавель Т. До проблеми індивідуального оздоровлення дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання. *Матеріали конференції МЦНД, (17.03), 2023*. С. 183–188.
11. Крутий К., Деснова І., Замелюк М. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія: педагогіка*. 2021. Вип. 4, ч. 2. С. 84–91.
12. Лисенко Н., Лисенко О., Матішак М. Підготовка майбутніх магістрів до впровадження новітніх технологій в екологічну освіту дітей дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2022. № 90. С. 79–84.
13. Михайлова К. Формування природничо-екологічної компетенції у дошкільників. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. Jerzy Piwowarski. 2022. № 2. С. 145–152.
14. Пангелова Н., Бухтеев А. Організаційно-методичні особливості фізичного виховання дітей дошкільного віку в зарубіжних країнах. *SportScienceSpectrum*, (1), 2025, С. 69–76.
15. Colliver Y., Brown J., Harrison L., Humburg P. (2022). Freeplaypredictsself-regulationyears later: Longitudinalevidencefrom a largeAustraliansampleoftoddlersandpreschoolers. *EarlyChildhoodResearchQuarterly*, 59, 148–161. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2021.11.011>
16. Tsuda E., Goodway J., Famelia R., Brian A. (2020). RelationshipBetweenFundamentalMotorSkillCompetence, PerceivedPhysicalCompetenceandFree-PlayPhysicalActivityinChildren. *ResearchQuarterlyforExerciseandSport*, 91(1), 55–63. <https://doi.org/10.1080/02701367.2019.1646851>
17. Truelove S., Vanderloo L., Tucker P., DiSebastiano K., Faulkner G. (2020). Theuseofthebehaviourchange wheelinthedevelopmentofParticipACTION’sphysicalactivityapp. *PreventiveMedicineReports*, 20, 101224. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2020.101224>

Дата першого надходження статті до видання: 01.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026